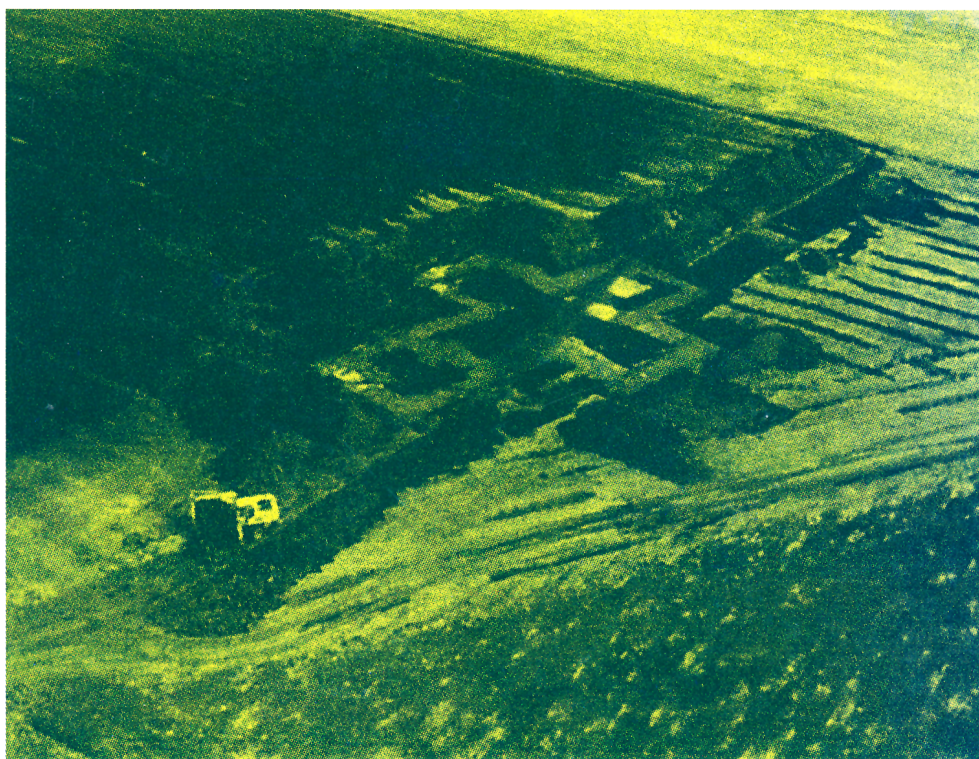

PALEO- AKTUEEL

1

Auteursrechten voorbehouden
Copyright 1989, Biologisch-Archaeologisch Instituut, RUG
Druk- en bindwerk: Universiteitsdrukkerij, RUG
Foto omslag: J. Molema
Omslagontwerp: J.M. Smit

Delen van deze uitgave mogen in andere publicaties worden
overgenomen mits zij van een duidelijke bronvermelding zijn
voorzien

Inlichtingen: BAI, Poststraat 6, 9712 ER Groningen

ISBN 90 367 0186 4

PALEO-AKTUEEL

1

redactie

Mette Bierma
Jurjen M. Bos

Biologisch-Archaeologisch Instituut

Groningen, 1989

INHOUD

Inleiding	6
G.J. BARTSTRA Het BAI op Java: verkenningen in het pleistoceen van Sangiran	7
A.M.P. KERSTEN De epipaleolithische hoefdieren van Ksar 'Akil, Libanon	12
D. STAPERT Een vindplaats van de Ahrensburg-traditie bij Oudehaske (Fr.)	16
H.A. GROENENDIJK & J.L. SMIT Nieuwe Pekela: mesolithisch onderzoek op site-niveau in de Groninger Veenkoloniën	21
J.T. ZEILER Archeozoologisch onderzoek van de laat-neolithische vindplaats Kolhorn (N.-H.)	25
S. BOTTEMA, H. WOLDRING & W. VAN ZEIST Op zoek naar de wilde stamvormen van domesticaten	31
S. BOTTEMA & H. WOLDRING Laat-Quartaire vegetatiegeschiedenis van Noord- en Noordwest-Turkije	34
D.J. DE GROOT Het hunebed D9 te Noordlo (Dr.)	36
P.B. KOOI, G. DELGER & K. KLAASSENS Vlakgraven en grafheuvels op het Huidbergsveld bij Dalen (Dr.)	40
J.N. LANTING & A. UFKES Klokbekervondsten bij Dalen (Dr.)	45
H.R. REINDERS Het onderzoek van een huis in Hellenistisch Halos	48
O.H. HARSEMA Het Drents Museum en de internationale archeologie in de vorige eeuw	54
J.W. BOERSMA & E. TAAYKE Eenumerhoogte (gem. 't Zandt, Gr.)	60
J.W. BOERSMA & A. UFKES Onderzoek Amsweer-Holeweg (gem. Delfzijl, Gr.)	62

P.B. KOOI, G. DELGER & K. KLAASSENS	
Een verkennend onderzoek op de Westakkers te Dalen (Dr.)	64
D.C. BRINKHUIZEN	
Een wervel van een zeldzame vissoort uit de Romeinse haven van Velsen I (N.-H.)	69
E. KNOL, E. KRAMER & G.J. DE LANGEN	
De verkenning van het vroeg-middeleeuwse grafveld van Oosterbeintum (Fr.)	73
H.T. UYTTERSCHAUT	
De menselijke skeletten uit Oosterbeintum (Fr.)	80
W. PRUMMEL	
Het paardegrav en de hondegraven van Oosterbeintum (Fr.)	85
H.A. GROENENDIJK	
Middeleeuwse veennederzettingen in Noordoost-Groningen	89
M. DEMBELA & J.D. VAN DER WAALS	
Archeologisch onderzoek in de Binnendelta van de Niger	93
J. SCHONEVELD	
De tweede fase van de opgraving Martinikerkhof Groningen (Gr.)	98
J. SCHELVIS	
Mijten (Acari) op het Martinikerkhof te Groningen	103
J. MOLEMA	
Het 'Ol Kerkhof' te Scheemda (Gr.); tussentijds verslag van een opgraving	107
K. ANDERSON & E. KRAMER	
Onderzoek op het Dekema-terrein te Baard (gem. Littenseradiel, Fr.)	113
A. JAGER	
Stadskastelen in Leeuwarden (Fr.)	118
P.B. KOOI, J.H. ZWIER EN J. MOLEMA	
Een proefopgraving op het terrein van de voormalige havezate Entinge te Dwingeloo (Dr.)	121
P. BAKS	
Weerdenbras, een laat-middeleeuwse versterking in de provincie Groningen	126
A.T. CLASON	
Het vijfde internationale Theriologen-congres	131
F. SPIEKSMAS & S. BOTTEMA	
Pollenregen en pollenneerslag	134

INLEIDING

Paleo-aktueel, een nieuwe uitgave van het BAI, is geen jaarverslag, al hebben de beschreven activiteiten gemeen dat ze in 1989 hebben plaatsgevonden. Het is de bedoeling een eerste impressie te geven van een aantal onderzoeken door en vanuit het BAI, waarvan de definitieve publicatie nog wel even op zich zal kunnen laten wachten. Het geeft geen uitputtend overzicht van de onderzoeksactiviteiten van het instituut.

De redactie wil graag A.C. Bardet bedanken voor de correctie van de Engelse samenvattingen.

LAAT-QUARTAIRE VEGETATIEGESCHIEDENIS VAN NOORD- EN NOORDWEST-TURKIJE

S. Bottema en H. Woldring

In 1984 werd palynologisch onderzoek gestart ten behoeve van de reconstructie van de Laat-Quartaire vegetatiegeschiedenis van Noord-Turkije, een vervolg op afgerond onderzoek in Oost- en Zuidwest-Turkije. Het veldwerk werd gefinancierd door de Deutsche Forschungs Gemeinschaft in het kader van het 'Tübinger Atlas des Vorderen Orients'-project en geschiedde in samenwerking met Professor Burhan Aytug (Bosbouw Faculteit, Universiteit van Istanbul).

Het onderzochte gebied wordt ongeveer begrensd door Adapazari in het westen, Kayseri in het zuiden en Samsun in het oosten (fig. 1). Het praktische gedeelte van het onderzoek is gereed en dertien pollen-diagrammen zijn geproduceerd. In tijd ver-

tegenwoordigen zij ongeveer de laatste 13.000 jaar (in ^{14}C -jaren). Informatie afkomstig van enkele diagrammen (Abant Gölü, Yenicağa) is reeds verschenen (Bottema, 1986; van Zeist & Bottema, 1988) of zal binnenkort verschijnen (TAVO VI, Beiheft) (van Zeist & Bottema, in druk).

De samenstelling van de vegetatie in Turkije langs de Zwarte Zeekust wijkt nogal af van bijvoorbeeld die van de gebieden in Zuidwest-Turkije (van Zeist et al., 1975; Bottema & Woldring, 1984). Het tijdstip waarop zich bos begint te vormen ligt voor het noorden vroeger dan voor het zuidwesten. Aan het begin van het Laat-Glaciaal domineerden steppevegetaties in het onderzochte gebied. In de loop van het Laat-Glaciaal vormde zich bos in de

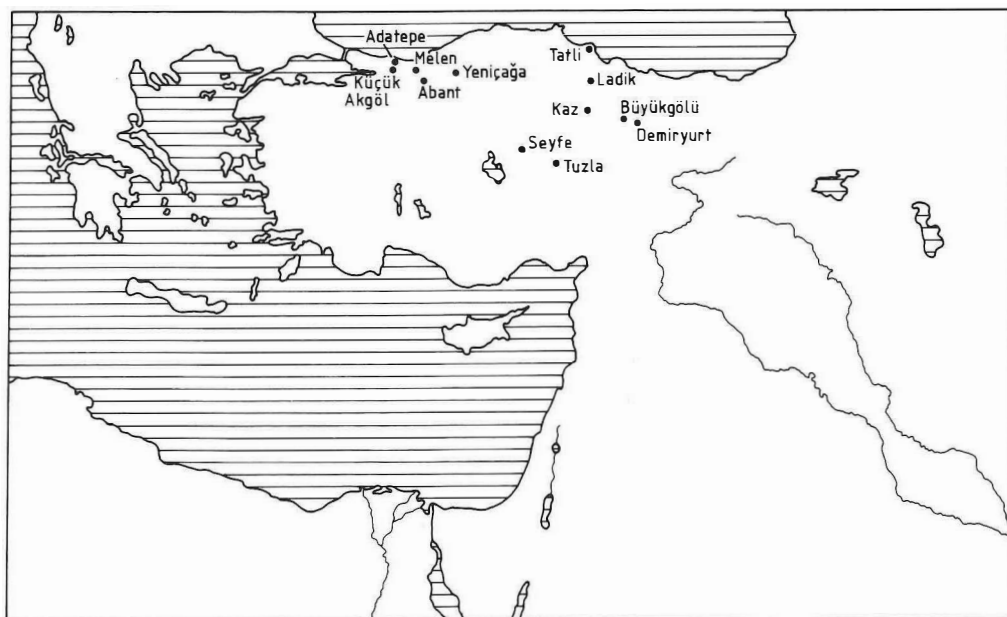

Fig. 1. De boorlocaties.

gebergten langs de Zwarte Zee. Gedurende het Holoceen veranderde de samenstelling van de bossen.

Evenals in pollendiagrammen van Zuid-west-Turkije en Griekenland vindt omstreeks 3200 BP in Noord-Turkije een opvallende verandering in de samenstelling van de pollenneerslag plaats, die zowel een anthropogeen karakter heeft als klimatologische aspecten. In de pollendiagrammen verschijnt dan een aantal nieuwe typen, die vrijwel altijd afkomstig zijn van voor de mens nuttige boomsoorten. Het betreft de olijf, de walnoot, de manna-es en de tamme kastanje. Daarnaast wordt vaak stuifmeel van de druif aangetroffen. Al deze soorten worden op hetzelfde tijdstip over een groot deel van het Oostmediterrane gebied in cultuur genomen. Buitengewoon merkwaardig is het gelijktijdig verschijnen van de plataan. Duidelijke economische voordelen lijkt de plataan niet te hebben. Hij doet het goed op dorpspleintjes om schaduw te geven. Of deze boom bewust door de mens verspreid werd, of dat het hier een cultuurvolger, een groot onkruid, betreft is niet duidelijk.

Deze veranderingen werden uitvoerig behandeld door Bottema en Woldring (in druk) en door Behre (in druk) op de *inter-congress-meeting* van de INQUA Subcommittee for the Study of the Holocene of the Circum-Mediterranean Area, gehouden te Groningen van 6 tot 9 maart 1989.

Summary

Palynological investigations in northern and northwestern Turkey have provided thirteen pollen diagrams covering roughly the last 13 millennia. Vegetation development followed the same general trend as in southwestern Turkey, a pronounced Late-Glacial steppe phase changing into Early-Holocene forest, but the composition and the development of the vegetation differed botanically and chronologically. Conspicuous changes in the pollen assemblages took place around 3200 BP and seem to represent human activity as well as climatic change.

Literatuur

- Behre, K.-E., in druk. Some reflections on anthropogenic indicators and the record of prehistoric occupation phases in pollen diagrams of the Near East.
- Bottema, S., 1986. Late Quaternary and modern distribution of forest and some tree taxa in Turkey. *Proceedings of the Royal Society of Edinburgh* 89B, pp. 103-111.
- Bottema, S. & H. Woldring, 1984. Late Quaternary vegetation and climate of Southwestern Turkey. Part II. *Palaeohistoria* 26, pp. 123-149.
- Bottema, S. & H. Woldring, in druk. Anthropogenic indicators in the pollen record of the Eastern Mediterranean.
- Zeist, W. van & S. Bottema, 1988. Late Quaternary vegetational and climatic history of Southwest Asia. *Proceedings of the Indian National Science Academy* 54A, pp. 461-480.
- Zeist, W. van, H. Woldring & D. Stapert, 1975. Late Quaternary vegetation and climate of Southwestern Turkey. *Palaeohistoria* 17, pp. 53-143.